

 <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1827>

Citation: Sağır Keskin, G. (2020). Karl Popper'ın teorik mirasına dair bir inceleme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 806-810.

Doktorant Gülçin SAĞIR KESKİN

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Ankara / TÜRKİYE,

 0000-0001-6933-4293

KARL POPPER'IN TEORİK MİRASINA DAİR BİR İNCELEME

ÖZET

Karl Popper'ın düşüncel dünyası hakkında bilgiler vereceğimiz bu çalışmada, öncelikle Popper'ın hayatında kırılma noktasına sebep olan süreçleri inceleyeceğiz. Ardından Popper'ın bilim felsefesine dair görüşlerini, siyaset felsefesi ve toplum bilimi hakkında yapmış olduğu çalışmaları irdedeleyeceğiz. Tarih ve politika düzleminde tartışmış olduğu demokrasi kavramı, özgürlük sorunsalı, seçim sistemleri ve mini devlet modelini ele alacağız. Sonrasında Platon'u ve Karl Marx'ı eleştirmiş olduğu tarihsicilik kavramının izini süreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Bilim Felsefesi, Popper, Tarihsicilik.

A REVIEW OF KARL POPPER'S THEORETICAL LEGACY

ABSTRACT

In this study, which will provide information about Karl Popper's intellectual world, we will first examine the processes that caused the breaking point in Popper's life. We will then examine Popper's views on the philosophy of science, his work on political philosophy and social science. We will discuss the concept of democracy, the problem of freedom, electoral systems and the mini-state model which he has discussed on the historical and political level. Then we'll trace the notion of historicism that he criticized Plato and Karl Marx.

Keywords: Philosophy of science, Popper, Historicism.

1. GİRİŞ

Karl R. Popper, 1902 yılında Viyana'da doğmuştur. Musevi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, daha sonrasında Protestanlığı kabul etmiştir. Bu seçim, onun eserlerine ve düşünsel dünyasına yansımış, fikirlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Popper'ın eğitim hayatı oldukça hareketlidir. Belirli bir süre müziğe ilgi duyan Popper, Avusturya'nın güçlü sosyal demokrat partisinde yer almış ve onun bir "militan" olarak yaşamına devam etmiştir. Bu süreç Popper'ın eserlerine doğrudan yansımış, yer yer Marx'a övgüler dizmiş, çoğu zamansa onu eleştirmiştir. Karl Popper, orta öğretimine matematik ve fizik öğretmeni yetiştirmekte olan bir okulda devam etmiştir. Yıllar sonra kaleme almış olduğu *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* eserine bu durum yansımış ve bilim felsefesine duyduğu yakınlığın temel sebeplerinden birisi olmuştur. Viyana çevresinin önde gelen üyelerinin de dersler verdiği bu okulda Popper, epistemolojik sorunlar üzerinde çalışmaya başlamıştır. Popper hem *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* eseriyle hem de bilim felsefesinin temelini içeren yazılarıyla Viyana'daki bilimsel topluluklar içerisinde ün kazanmıştır (Baudouin, 2015:9).

Ayrıca Popper siyaset felsefesi hakkında değerlendirmelerde bulunmaya başlamıştır. Almanya'da Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin yükselişe geçmesine ve dönemin politik ve toplumsal bozulmasına tanıklık etmiş olan Popper, totalitarizm karşıtı söylemlerin sesi olmuştur. Süreç Popper'ın tüm bir hayatının değişmesine zemin hazırlamıştır. Kendisi 1937 yılında Avusturya'dan göç etmek zorunda kalmıştır. Yeni Zelenda'ya gitmiş ve bir süre Christchurch'da bulunan bir üniversitede ders vermiştir. Avusturya ekolüne bağlı olan ünlü siyaset bilimci ve ekonomist Friedrich August von Hayek ve sanat tarihçisi olan Sir Ernst Hans Josef Gombrich ile iletişim kurarak Avrupa'daki siyasal süreç hakkında fikir sahibi olmuştur. Kurduğu temaslarda neticesinde, Londra'daki ünlü LSE (London School of Economics and Political Science) olarak bilinen üniversitede mantık, yöntem bilim dersleri vermek üzere okula davet edilmiştir. Akabinde İngiliz felsefesinde isim yapmış, LSE için oldukça önemli olan

bir siyasal teorisyen haline gelmiştir. 1969 yılında emekli olmuş ve 1994'te hayatını kaybetmiştir (Baudouin, 2015:10). Şu halde Sir Karl Popper'ın eserlerini incelediğimizde; siyaset felsefesinden bilim felsefesine kadar birçok çalışma yapmış, antropolojiden biyolojiye kadar birçok konu hakkında düşünce üretmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamıyla disiplinler arasında çalışmış olan Popper, zihinsel göçmenliğe sahip bir düşünürdür (Baudouin, 2015:11).

Popper, genel olarak bilim felsefesi alanında yanlışlama teorisi ya da yanlışlanabilirlik teorisinin üzerinde durmaktadır. Popper'a göre teorinin yanlışlanabilirliği doğru iken doğrulanabilirliği makul bir teori değildir (Popper, 2012:615). Popper bu konuları *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* kitabında ifade etmektedir. Ayrıca Popper, eleştirel kuram adını verdiği bir teoriden daha bahsetmektedir. Yeni kuram eski kuramın teorilerini açıklamakla birlikte eski kuramı düzeltmektedir adını verdiği bu teori eleştirel kuramdır (Çavuş, 2015:6).

Bütün kuramlar Popper'ın gözünde varsayımdan öteye geçmemektedir ve kuramlar her an yıkılabilirler. Popper'a göre, iyi bir bilimsel teorinin en önemli ayırt edici unsuru, öğretici, şartıcı ve bir açıdan da olanaksız olabilmesine bağlıdır. Gerçek bir bilimsel bilginin ayırt edilebilir olma özelliği, çürütebilir olmasından geçmektedir (Schriftman, 2015:7-8).

2. KARL POPPER'IN TARİH VE POLİTİKA ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ: DEMOKRASİ PARADOKSU- ÖZGÜRLÜK SORUNALI

Popper tarih ve politika üzerine düşüncelerini yazdığı *Hayat Problem Çözmektir* adlı kitabında, politikaya dair teorilerini aktarırken demokrasiyi savunmaktadır. Fakat siyasal teorisinde halkın egemenliğine dayanan bir demokrasi anlayışının varlığının çoğu zaman mümkün olmadığını belirtmiştir: “Ben demokratik olarak seçilmiş anayasal bir hükümetten yanayım ve bu durum halkın hâkimiyetinden tamamen farklı bir şeydir.” Hâkimiyetin veya hükümetin seçmenlere ve insanlığa karşı ahlaken sorumluluk sahibi olmasının gerekliliğine vurgu yapan Popper, böyle bir hükümet modeli tahayyül etmektedir (Popper, 2015: 9).

Popper, hem kitlelerin hem de siyasetçilerin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükler taşıdığını savunmaktadır. Lider ve politikacıları eleştirirken onların siyasal deneyimlerini incelemektedir. Örneğin; Ağustos 1985'te Zürih'te yapmış olduğu konuşmasında gençlere seslenirken yakın akrabalarının Naziler tarafından nasıl öldürülmüş olduğunu ya da çoğunun depresyondan nasıl intihar ettiklerini anlatmıştır (Popper, 2015: 91).

Bir diğer önemli çalışması *Açık Toplum ve Düşmanları* (Popper, 2013a: 664) kitabında, bir demokrasi kuramının nasıl savunulması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. İlk olarak demokrasi kavramının etimolojisine bakan Popper, bu kavramın “halkın hükümdarlığı” ya da “halkın yönetimi” anlamına geldiğinden bahsetmektedir. Anlamın yetersizliğini ifade eden Popper, dünyadaki siyasal rejimlerin hiçbirinde halkın hâkimiyetinden bahsedilemeyeceğini düşünmektedir. Hesap verilebilirliğin, liyakatin, güvenilirliğin ve şeffaf yönetim sürecin bulunmadığı bürokratik süreçlerinin altını çizmektedir. Popper yalnızca demokrasi ve diktatörlük olarak ifade etmiş olduğu iki yönetim biçimini aktarır. Popper'a göre oy verme sırasındaki en iyi yöntem, oylama usulüyle seçimlerinin yapılmasıdır. Seçimler sırasında kitlelerin nasıl seçime katılacağı, seçmenlerin yöneticileri hangi usul ve esaslara göre seçeceği gibi sorulara cevaplar arayan Popper, ayrıca *Açık Toplum ve Düşmanları* kitabında eleştirdiği Marx ve Platon'un “Kim Yönetmeli” sorusunun yetersizliğine de vurgu yapmaktadır. Ona göre kim yönetmeli sorusunun cevabı halk yönetmeli ya da sağ ve sol partilerden birisi yönetmeli veya işçiler yönetmeli olmamalıdır. Popper'a göre doğru olan nokta kimin yönettiği değil yönetici olacak kişinin seçilme sürecidir (Popper, 2015: 164).

Bu aynı zamanda Popper için ahlaki seçimin de kendisini ifade etmektedir. Popper'ın ahlaki seçimi bilimsel seçimden farklıdır, zira ahlaki seçimde vicdanın hakemliğine başvurulmaktadır. Şu halde Popper, üç ahlaki seçimden bahsetmektedir. Bunlardan ilki *Özgürlüğün Seçimidir*. İnsan özgürlüğüne ve insanlığa saygı duyulmasını ifade etmektedir. İnsanın eylemlerinden sorumlu olduğunu belirten Popper, insanın bu noktada kavgaya ve kargaşaya yol açmayacak seçimleri yapmasının gerekliliğine atıf yapmaktadır. Bu seçimlerden ikincisi ise *Hosgörü Seçimidir*. Aklın, toplumsal bir doğası olduğunu savunmaktadır. Seçimlerin sonucusuysa *Toplum Seçimidir*. Popper; eleştirel akılcılığın şiddete, kaosa ve anarşiye karşı mücadelede tek seçenek olduğunu belirtmektedir. Şu halde Popper için demokrasi

kavramıyla seçim sorunu, siyasal özgürlük ve ahlakilik gibi kavramlarla beraber önem arz etmektedir ve demokrasi teorisiyle özgürlük kavramı hakkındaki fikirleri birbiriyle bağlantılıdır. Siyasal özgürlüğü, siyasal kölelikten ve demokrasiyi totaliterlikten ayıran ölçütlerin iyi analiz edilerek, anlaşılmasını söylemektedir (Popper, 2015:137). Popper devlet yetkisinin kötüye kullanılmasının engellenmesi için, özgürlüğe, özgürlüğün de kötüye kullanılmasının engellenmesi için devlete ihtiyacın olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle Popper devletin ne anlama geldiğini anlatırken Thomas Hobbes, Immanuel Kant ve John Stuart Mill'in fikirlerinden yola çıkarak bir yol haritası çizmektedir. Thomas Hobbes, Popper'a göre "insan insanın kurdudur" (Homo homini lupus) ifadesini kullanırken, (Hobbes, 2004:184) suç unsuru taşıyan bireylerle, şiddet, kargaşa ve anarşiye eğilimi olanları önleyebilmek için güçlü bir devlet fikrine ihtiyaç duymuştur. Immanuel Kant ise özgürlüğün ahlak yasasının gerekliliği için neden önemli olduğunu tartışmıştır (Kant, 1994:4). Liberal düşünce içerisinde önemli bir yeri olan John Stuart Mill, özgürlükler söz konusu olduğunda, ne devletin ne toplumun bir başka bireyin hakkını kısıtlamayacağını ifade etmiştir (Mill,1972:16). Şu halde Popper, önermiş olduğu mini devlet modeliyle her üç siyasal düşünürden de etkilenecek bir yol haritası çizmiştir. Totaliter ve otoriter devlet biçimlerinin aksine sadece minimal anlamda gereksinimleri karşılayan mini bir devlet modeli tahayyül etmiştir.

Bu minvalde tahayyül edilmiş olan mini devlet modelinde, devlete biçilen minimal gereksinimlerin neler olduğu sorusuna yanıt aranacaktır. Popper devletlerin hak ve yükümlülüklerinin belirleneceği belirli aşamalardan bahsetmiştir. İlk aşamada devlet, insanlık ve ahlak gibi temel değer yargılarını önceleyerek merkezine bireyi almalıdır. Ardından bir devlet her ne olursa olsun ülke savunması bütünlüğündedir ve devlet vatandaşların savunma bütünlüklerini korumakla mükelleftir. Dolayısıyla devlet vatandaşların can ve mal güvenliğini kontrol etmelidir. Sağlık sorunlarının ortaya çıkmaması için devlet halkını bilinçlendirmelidir. Belirli bir dereceye kadar çok bütüncül olmamakla birlikte devlet ekonomiyi denetlemelidir. Son olarak sivil bürokrasinin olduğu bir yerde asla askeri bürokrasi tercih edilmemelidir (Popper, 2015: 185-189).

3. TARİHSİCİLİK - TARİHSELLİK: PLATON'UN ÖZCÜ TARİHSİCİLİĞİ VE MARX'IN KADERCİ TARİHSİCİLİĞİ

Popper ciddi anlamda, "cılık" üreticisidir. Tarihsicilik, ütopyacılık, totalcilik, tümcülük gibi kavramlardan bahsetmektedir. Bu noktada, tarihsicilik, insanlık tarihinin belirli bir yöne doğru önceden kestirebilir adımlarla gittiğini ve katı bir süreklilik içinde devindiğini savunan tüm öğretilere verilen bir addır. Tarihsellik olarak adlandırabileceğimiz bu süreç; tarihi kendisinin oluşturduğu farz edilen insanlardan ve onların tecrübelerinden ortaya çıkmış olan bir yorumsamaya verilen isim olarak nitelendirilmektedir. Popper her ne kadar tarihsellik kavramının kökeninin çok eskiye dayandığını belirtse de asıl olarak bu felsefenin öğretisinin Hegel'e borçlu olduğunu da ifade etmeyi unutmamaktadır (Popper, 2013b: 2).

Hegel, insanı hem özne hem de tarihsellik kavramın da belirleyici olan temel bir noktaya koymuştur (Popper, 2013b: 3). Popper ise Diyalektik Materyalizm ve Tarihsel Materyalizm fikirlerini eleştirmek üzere, tarihsicilik kavramını tartışmaya açmıştır. Popper, modern bir kehanet şekli olarak tarihsiciliği yorumlamaktadır. Tarihsiciliği, tarihin evriminde meydana gelen kıvrımlar, ritimler ve örtüler olarak isimlendirmektedir (Popper, 2013b: 19).

Ütopyacılık ise, toplumu tümüyle dönüştürmeyi ve tamamen yeni bir düzen kurmayı hedefleyen ideal toplum tasarımlarına verilen addır. Popper'a göre, tarihsicilik ve ütopyacılık düşüncelerinde totalitarizmde görülen bazı ortak yanlar vardır ve tarihteki zorunlu evrim ilkesine olan inanç, toplumun kökten dönüşümüne olan inancı da peşinden sürüklemektedir. Fikirlerini ortaya koyarken ve eleştirirken hem Platon hem de Marx'a atf yapan Popper, Platon'un düşüncelerinin kökeninde Yunan sitelerinin zayıflaması noktasında duyduğu büyük üzüntünün olduğunu, Marx'ın düşüncesinin kökeninde de liberal kapitalizmin yol açtığı toplumsal adaletsizliklere karşı duyduğu öfkenin olduğunu belirtmiştir (Baudouin,2015: 62). Buradan hareketle Popper tarihsiciliği insanlığın varacağı son aşama olarak nitelendirmektedir ve Platon'un özcü tarihsiciliği ile Marx'ın kaderci tarihsiciliği arasında ayırım yapmaktadır. Popper'ın tanımladığı tarihsicilik, Platoncu dizgenin, ayırt edici bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki tarihsicilik bir toplumsal dinamikten çok, soyut bir kozmoloji içinde yer almaktadır. Popper, Platon'un idealar dünyasını eleştirerek, bu durumun katı bir tarihsel gelişim

yasasına uygun düştüğünü aktararak tartışmaya başlamaktadır. Popper Platon'da olduğunu düşündüğü özcü tarihsiciliği tartışmaya açarken, Platon'un bu tarihsicilik içinde sunduğu yönetim biçimlerini de incelemektedir (timokrasi, oligarşi ve tiranlık). Popper, Platon'u her bir yönetim biçiminden diğerine geçişte, kendi aralarında değişmeye engel teşkil edecek kopuklukları göz ardı ettiği için eleştirmektedir. Her yeni bir yönetim biçiminin gelişi, eski yönetimin içerisindeki çürümeye yönelik bir sapmaya işaretir. Platon'a göre tarih, geri çevrilemez bir yozlaşmaya doğru değişim içindedir (Baudouin,2015: 67).

Popper'ın tarihsicilik eleştirisini yöneltmiş olduğu bir diğer filozofta Karl Marx'tır. Popper Marksizm'in, 19. yüzyıl içerisinde işçi sınıfının yaşamış olduğu sefalet duyulan haklı bir tepkiden doğduğu belirtmektedir. Ayrıca Marksizm'in, özgün ve toplum bilimsel bir tarih anlayışına yol açtığını ve böylelikle toplumbilimini, onu yoksullaştıran ruhbilimsel kategorilerinden arındırdığını da onaylamaktadır. Ama Popper, karın sürekli olarak arttığı ve zenginliğin çoğaldığı bir toplumda işçilerin oldukça düşük ücretler ile çalıştırıldığı "Artan Sefalet Yasası" adı verilen, teoriyi de eleştirmektedir. Marx'ın gençlik döneminde öngöremediği modern kapitalizme ait gerçeklerden yola çıkarak alelacele genelleştirici bir tarihsel saptama yaptığını ifade etmektedir. Marx'ın bilinçli eylemleri ve kurumsal politikaları bu öngörülerine dâhil edemediğini vurgulamaktadır. Popper bu duruma kanıt olarak şu maddeleri göstermektedir: Batı'da işçi sınıfları kurumsal olarak büyümektedirler (1). Sermaye ile emek arasındaki güç dengesini düzenleyecek politikalar hali hazırda geliştirilmiştir (2). İşçi sınıfının kendi lehine siyasal örgütlenme kapasitesi artmıştır (3). İşçi sınıfı savunma örgütlerini geliştirerek grev ve eylem aracı olarak toplu sözleşmeleri kullanmışlardır (4). Popper, "Artan Sefalet Yasası"nın kendisini bu dört sebeple zaten çürüttüğünü savunmaktadır. Ayrıca Popper işçi sınıfı devrimden önceki dinamiklerin kutuplaşarak bir çatışmayı meydana getirdiği halde, devrimden sonra bu durumun bitmediğini ifade etmektedir. İşçi sınıfı devriminden sonra sınıfsız bir topluma geçileceğinin kesin olmadığını belirtmektedir (Popper, 2013:101). Popper, örgütlü proleterlerin iktidara geldiklerinde, çıkar çatışmalarına girerek bölüneceklerini ve örgütlü proleterlerin, tek başına yönetici konumuna gelmesiyle yeni toplumsal tabakalaşma risklerin doğacağını öngörmektedir. Popper'a göre bu süreç, politik özgürlüğe ya da ahlaki seçime uygun düşmemektedir ve sınıfsız toplum beklentilerini adeta ertelemekte ve ötelemektedir (Baudouin,2015: 73).

4. SONUÇ

"Bize dünya üzerinde cenneti vadedenler, cehennem dışında hiçbir şeyi üretememiş olanlardır."

Karl Popper

Karl Popper'ın asıl amacı, Marx'ın metinlerinde var olan belirsizliği ortaya çıkarmaya yöneliktir. Marx'ı eleştirdiği en sert nokta proletarya diktatörlüğü sırasında kullanılacak olan devrimci şiddet fikridir. Popper işçilerin kapitalist üretim tarzının yarattığı olumsuzluklardan kurtulabilmesi için devrimin kaçınılmaz olması fikrini açıklamaya çalışmaktadır (Baudouin,2015: 74). Popper tüm bu noktada eleştirilerini bitirirken, iki tane yönetim biçimin olduğunu söylemektedir. Bunların demokrasi ve tiranlık olduğunu ifade eden Popper, demokrasi için çoğunluk yerine şiddete başvurmeyen bir azınlık yönetiminin daha iyi olduğunu belirtmektedir. Ama çoğunluğun oylarıyla seçilenlerle azınlık bir kesimin oyunu alarak sisteme dâhil olanlar arasında demokrasi adına çok büyük farklılıklar vardır. Ayrıca şiddet fikrini bu kadar çok eleştirmesine rağmen, Popper devletin içerisinde gerçekleşmiş olan bazı noktalarda şiddetin de şart olduğunu düşünmektedir. Kötülük olarak görülen olayların özünün, yok edilmesinin gerekli olduğu noktalarda; tiranlık ile demokrasi arasında bir fark olmadığını belirterek, demokrasinin bazı yerlerde de devre dışı bırakılması fikrini savunmaktadır. Nihayetinde Popper, şiddetin kaçınılmaz bir son olduğunu kabul etmiştir.

KAYNAKÇA

BAUDOUIN, J. (2015). *Karl Popper*. (Çev. Bülent Gözkan), İstanbul: İletişim Yayınları.

ÇAVUŞ, H. (2015). Karl Popper ve Yanlışlamacılık. *Düşünbil Dergisi*, 9(50), 4-6.

HOBBS, T. (2004). *Leviathan*. (Çev. Semih Lim), İstanbul: YKY.

- KANT, I. (1994). *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. İ.Kuçuradi, Ü.Gökberk, F.Akatlı),Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- MILL, J. S. (1972). *Essay on Liberty*. London.
- POPPER, K. (2012). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. (Çev. İlknur Aka, İbrahim Turan), İstanbul: YKY Yayınları.
- POPPER, K. (2013a). *Açık Toplum ve Düşmanları*. (Çev. Mete Tunçay, Harun Rızatepe), Ankara: Liberte Yayınları.
- POPPER, K. (2013b). *Tarihsiciliğin Sefaleti*. (Çev. Sabri Orman), İstanbul: Plato Yayınları.
- POPPER, K. (2015). *Hayat Problem Çözmektedir*. (Çev. Ali Nalbant), İstanbul: YKY Yayınları.
- SCHRIFTMAN, J.(2015). *Bilim Nedir? Sözdebilim Nedir? Karl Popper'ın Çözümü*. (Çev. Emre Eyol), *Düşünbil Dergisi*, 9(50),7-8.